

Aanzet voor een visie op de aanpak Ouderenvriendelijk Amsterdam

11 mei 2017

Inleiding

In deze notitie schetsen wij een aanzet voor een aanpak Ouderenvriendelijk Amsterdam¹ zoals ouderen/ervaringsdeskundigen dit zelf hebben aangegeven. Wij beginnen bij de burger(s)! We gaan in op de drie functies waar de stedelijke aanpak Ouderenvriendelijk Amsterdam zich volgens ons op moet richten: verbinden en integreren, monitoren en zorgen voor continuïteit en borging.

Aan het einde geven we nog enkele praktische suggesties voor een aanpak van Age friendly City.

Wij wijzen in dit verband op het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, door Nederland geratificeerd. Daarin staan een aantal grondrechten die ook op ouderen betrekking hebben. Het begrip handicap, zo wordt gesteld in het verdrag, vloeit voort uit “de wisselwerking tussen personen met functiebeperkingen en sociale en fysieke drempels die hen belet ten volle, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”. Zo hebben ouderen onder meer recht op adequate huisvesting, sociale bescherming, op het kiezen van hun levensstijl en een onafhankelijk bestaan, informatie over diensten en kosten en beschikbaarheid van (gezondheids)zorg aan huis. Wij bevelen aan om binnen Ouderenvriendelijk Amsterdam door deze bril naar de ouderen vriendelijkheid van de stad te kijken.

1. Begin bij de burger

Van de burger, ouderen, wordt veel verwacht. Ook ouderen zelf willen veel. Maar niet iedereen kan wat hij of zij wil. Gezondheid, fysieke beperkingen, cognitieve vermogens, geestelijke gesteldheid, armoede, etc. bepalen in belangrijke mate wat iemand kan en wat niet. Maar ook de wereld om hen heen bepaalt dit: ingewikkelde regelgeving en systemen, ontoegankelijke voorzieningen, sociaal isolement, geschikt wonen, etc. Zowel in- als externe omstandigheden beperken de eigen regie en de participatie van ouderen. We wijzen op het recente rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: *Weten is nog geen doen, een realistisch perspectief op redzaamheid*. Eigen regie en participatie gaan niet vanzelf als de omstandigheden tegen zitten en vaardigheden ontbreken.

¹ Wij hanteren hier het Nederlands én gebruiken de naam van de stad. Dit vanwege de gevoelswaarde ervan, die dichter staat bij de beleving van burgers dan het Engelse Age friendly City. Waar de tekst betrekking heeft op de huidige aanpak gebruiken wij ‘Age friendly City’.

- Doelen van het individu
- Activiteiten informeel
- Activiteiten professioneel

Movisie: Participatiewiel

‘Age friendly City’ zou moeten beginnen met een visie op een ouderenvriendelijk Amsterdam. Ons idee daarvan is het volgende.

- ✓ Begin bij de burger. Faciliteer de burger bij redzaamheid en kwaliteit van leven. Het participatiewiel van Movisie illustreert dit helder (zie volgende pagina).

Begin met maatwerk. Kijk naar de diversiteit in de samenleving: niet alleen migranten en roze ouderen, maar ook mensen met een chronische ziekte, fysieke beperking, verstandelijke beperking, GGz-problematiek of ‘gewoon’ verminderde mobiliteit en vaardigheden die met het stijgen der jaren komen. Mik ook niet té hoog op digitalisering. Zeker is het aantal ouderen dat digitaal vaardig is niet te overschatten, maar juist diegenen die dat niet kunnen (analfabetisme, taalachterstand, beginnend dementerenden, armoede) of weerstand tegen werken met een computer omdat men dat niet gewend is en geleerd heeft of omdat men

computers niet vertrouwt, raken verder op achterstand. We zullen moeten waken voor de kloof tussen 'kennisrijken' en 'kennisarmen'.

- ✓ Werk van binnen naar buiten: investeer in 'de dragende samenleving' op buurtniveau. De huidige ontwikkelingen op buurt- en gebiedsniveau bieden kansen om dit juist nu verder te brengen! De vele burgerinitiatieven, zelforganisaties, Stadsdorpen, gebiedsgerichte inrichting van dagbesteding, wijkzorg en alliantievorming, dit alles kan bijdragen aan verbinding in de buurt, community building. Vraag aan burgerinitiatieven en zelforganisaties zelf wat zij nodig hebben om ouderen te ondersteunen. Werk aan community planning voor een levensloopbestendige buurt, samen met ouderen, passend bij de specifieke situatie en bevolkingssamenstelling van die buurt, dat gebied. Dit reikt verder dan alleen een levensloopbestendige route. De pilots van 'Age friendly City' in Buitenveldert en de Indische Buurt vormen een goed startpunt!

2. Verbindt en integreer

De meerwaarde van Ouderenvriendelijk Amsterdam zit voor ons in de integrale aanpak en monitoring van alles wat effect heeft op de kwaliteit van leven van de oudere in Amsterdam. Daaruit zal blijken wat de oudere ondersteunt, welke systeemfouten er uitgehaald kunnen worden en hoe kwaliteit en doelmatigheid hand in hand kunnen verbeteren. Dit vergt een omslag in denken. Bij ouderen, opdat zij zich meer bewust worden van hun toekomst en maatregelen die zij tijdig kunnen en zullen moeten nemen om zo lang en zo goed mogelijk te kunnen blijven functioneren. Van instanties, instellingen en gemeente om zich daarbij dienend op te stellen.

Bij uitstek een mogelijkheid voor 'Age friendly City' om dit inzichtelijk te maken en aan te jagen! Bijvoorbeeld: als er een levensloopbestendige route wordt bedacht, zal op gebiedsniveau daadwerkelijk gehandhaafd moeten worden op parkeeroverlast, verkeersovertreders (fietsen op de stoep, niet stoppen voor zebrapad) en volle stoepen. Ouderen blijven nu binnen zitten omdat het op straat niet veilig is.

Mobiliseer burgers, ouderen of ondersteun burgerinitiatieven zodat zij met en voor elkaar iets willen doen en iets voor elkaar kunnen betekenen. Maar dit hen ook mogelijk. Als burgers het idee (terug) krijgen dat zij zelf –mee- beslissen wat er in hun buurt, wijk nodig is en moet gebeuren, zullen zij zich meer betrokken voelen. Zij kunnen daarin samenwerken met de overheid, (zorg)professionals, bewonerscommissies, wijkontmoetingscentra, wooncorporaties, verzorgingshuizen, Stadsdorpen, etc. Instanties en instellingen moeten zich faciliterend daaraan opstellen, meer dan op het aanbieden van allerlei activiteiten voor ouderen. *"Professionals moeten ons (ouderen) volgen, in plaats van andersom"*.

Zorg voor betere afstemming tussen instanties, instellingen en overheden en integratie van beleid en maatregelen. Horizontaal: a) op gebiedsniveau binnen de stadsdelen en b) tussen de verschillende bestuurders en tussen de verschillende beleidsafdelingen op stedelijk niveau. Verticaal: tussen stedelijk beleid en uitvoering op stadsdeelniveau vice versa.

Investeer ook in de zin van wegnemen van belemmerende regels, bijdragen aan randvoorwaarden als huisvesting, structurele basisfinanciering en professionele ondersteuning.

Veel geluiden horen we over het programma Ouderenhuisvesting, dat zich sec richt op huisvesting en alle sociale en infrastructurele vraagstukken rondom wonen verwijst naar de WMO en ruimtelijke ordening. Veel ouderen zien het ontbreken van goede huisvesting in de eigen buurt als hét kernprobleem, waar veel mee samenhangt. Voor hen is huisvesting niet alleen een woning, maar ook alles eromheen hangt wat langer zelfstandig thuis wonen mogelijk maakt (zie ook onze Leidraad 'Wonen is meer dan een dak boven je hoofd'). Het ontbreken van goede huisvesting in de brede zin van het woord leidt tot sociaal isolement waardoor vereenzaming ontstaat, verminderde mobiliteit omdat zij het huis niet meer uit kunnen, als zij al naar buiten kunnen afnemend openbaar vervoersmogelijkheden of toenemende afhankelijkheid van AOV, afnemende gezondheid. Het ontbreekt in de stad aan ambitie om creatieve oplossingen, buiten de gebaande paden, te zoeken om mensen langer én betaalbaar zelfstandig thuis te kunnen laten wonen *in hun eigen buurt*. Denk bijvoorbeeld aan een eenvoudige proef van de gemeente Tilburg om de stoplichten bij voetgangersplaatsen langer op groen te laten staan.

Wat nodig is om langer zelfstandig thuis te kunnen wonen, bij voorkeur in de eigen buurt, zijn goede vervoersmogelijkheden. Veel ouderen gaan zelfstandig naar bestemmingen. Het wordt ze steeds moeilijker gemaakt door de vele soorten vervoermiddelen op fietspaden en wegen. En het fietsgedrag. De afstanden tussen GVB haltes worden groter en men moet vaker overstappen. Funest voor ouderen die angstig zijn bij drukte en/of slecht ter been.

Te gemakkelijk wordt gemikt op nieuwbouw en verhuizen, zowel binnen het programma Ouderenhuisvesting als bij aanvragen voor WMO-ondersteuning. Ook hier: 'Age friendly City' kan die verbinding en creativiteit aanjagen!

Vergelijkbare kritiek klinkt over de stedelijke aanpak eenzaamheid, die zich richt op professionals van wie burgers, ouderen, afhankelijk blijven. Ons pleidooi: steek primair in op de dragende samenleving. En kantel het welzijnswerk. Leidt professionals op tot facilitator van burgers, laat ze van elkaar leren door bij elkaar in de keuken te kijken. Instellingen zijn nog teveel elkaars concurrenten, waardoor ze meer met elkaar bezig zijn dan met de behoeften van de burger. Professionals vallen hierbij, net als burgers, tussen wal en schip. Verander de financiële prikkels, zodat het faciliteren van burgers centraal staat en niet de productie. Stem systemen op elkaar af, zorg dat er cliëntvolgsystemen zijn waar de burger zelf zeggenschap over heeft. In een Oudervriendelijk Amsterdam hoeft de burger, de oudere, niet tegen het systeem op te boksen. Leidt ook ambtenaren op. Ouderen ervaren een grote afstand tussen hun eigen ervaringen en het denken van ambtenaren. Leren betekent niet – alleen- kennis, maar juist leren vanuit ervaring. Voel hoe het is om beperkingen te krijgen of tegen systeemdrempels aan te lopen. Trek de jas van de oudere eens aan!

3. Monitor effecten van beleid

Wanneer vinden ouderen hun stad vriendelijk voor hen? Om deze vraag gaat het. Hún ervaringen doen ertoe, geven de informatie wat er nodig is om daaraan optimaal tegemoet te komen. Dat betekent niet alleen de dingen goed doen, maar ook de goede dingen doen. En dus: de juiste vragen stellen. Ouderen kunnen zelf aangeven wat voor hen belangrijk is en waarop de effecten van beleid

getoetst moeten worden zoals zij die ervaren. Dat geldt ook voor zelforganisaties en burgerinitiatieven.

Er bestaat in de stad een veelheid aan monitors met indicatoren. De checklists voor de acht domeinen van AfC geven ook al veel indicatoren voor het monitoren van de effecten. Wat toegevoegd moet worden is het monitoren van de integraliteit van beleid. Van de uitkomsten van de monitoring kan geleerd worden, zodat we steeds beter in staat zijn om Amsterdam ouderenvriendelijk te houden en nog meer te maken. Inhoudelijk, maar ook procesmatig.

4. Zorg voor continuïteit en borging

Wat werkt, hier en nu, en in een veranderde situatie? De maatschappij ontwikkelt zich, zo ook 'de oudere'. Ouderen van nu hebben andere behoefte dan ouderen van de toekomst (ze zijn overigens niet straks allen hoogopgeleid en mondig!). Aanpassingen aan die veranderende wensen van ouderen zijn en blijven nodig. En ouderen hier geboren en getogen hebben andere wensen en noden dan degenen die dat niet zijn.

Documenteer ideeën, ervaringen én goede voorbeelden. Kijk bij elkaar in de keuken om van te leren. Deel die kennis met elkaar: oudere, professional, beleidsmaker en bestuurder. Zodat deze eigen worden en doorgegeven kunnen worden in woord en (voorbeeld)gedrag. Zodat ze in het collectieve geheugen komen voor nu en later.

Tot slot nog een paar suggesties

Een kanteling zoals hierboven voorgesteld vergt andere werkwijzen en methoden. Participatief onderzoek is daar één van. Maar denk ook eens aan alternatieven als:

- . Ga met ouderen rond de tafel zitten en vraag hoe zij hun geld zouden inzetten op een ouderenvriendelijke stad of ouderenvriendelijke wijk. Geef elk 10 munten om te verdelen en ga over de uitkomsten in gesprek.
- . Doe dit ook eens met professionals en ambtenaren.
- . En met ouderen, professionals ambtenaren samen op zowel stedelijk als lokaal/gebiedsniveau.
- . Neem gezamenlijk vastgestelde indicatoren voor een Ouderenvriendelijk Amsterdam op in inkoopcriteria (WMO, Participatiewet).

Zo zijn er tal van werkvormen te vinden die bijdragen aan bewustwording, eigen regie en participatie van ouderen.

Wij hopen dat bovenstaande inspireert tot een vlucht voorwaarts naar een ouderenvriendelijk Amsterdam!

DT